

A bűnfelderítés előzményei

PETRÉTEI Dávid¹

Ez a tanulmány a modern, mai értelemben vett kriminalisztika kialakulását, előzményeit mutatja be. A bűn üldözése, megtorlása egyidős az emberi társadalmakkal, mégsem beszélhetünk kriminalisztikáról a 19. század végéig. Ennek oka, hogy akkorra ért össze a büntetőeljárás és a természettudományok fejlődése, a rendészeti szervek kialakulása és a bűnözés átalakulása.

Kulcsszavak: kriminalisztika, büntetőeljárás, forenzikus, történet, akkuzatórius, inkvizitórius, inkvizíció

1. Bevezető

A kriminalisztika multidiszciplináris alkalmazott ténytudomány,² a nyomozás tudománya,³ ahol „nyomozás” alatt jogi relevanciával rendelkező múltbéli tények feltárását, megismerését értjük; abból a célból, hogy azok tényállásként a jogkérdés eldöntését segítsék. Tehát a kriminalisztika jogi célok érdekében, jogi keretek között megvalósuló tudományos megismerés.⁴

Ebből a fogalomból is látható, hogy a kriminalisztika lényegében mindenkor kiszolgálója az igazságszolgáltatásnak, fejlődését, fejlesztési irányait a törvénykezés igényei határozzák meg. Klasszikusan a büntető igazságszolgáltatásról van szó, azonban a 21. századra a kriminalisztika elszakadt a büntető eljárásjogtól, eszköztára bevethető a magánnyomozásoktól⁵ kezdve a szabálysértési jogon át a munkabalesetek kivizsgálásáig nagyon sok területen. A legváltozatosabb közigazgatási hatóságok tartanak szemlét vagy hallgatnak meg tanúkat a működésük során; sőt, a polgári perek során is folyik bizonyítás, zajlanak tanúmeghallgatások. Más kérdés, hogy a hagyományos jogászi gondolkodásban a kriminalisztika még mindig „a jogtudományok része”, illetve (pusztán) a büntető eljárásjog egyik

¹ Petrétei Dávid r. őrnagy, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Nyomozáselméleti Tanszék, tanárségéd.

David Petrétei, Police Major, University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Investigation Theory, Assistant Professor. E-mail: petretei.david@uni-nke.hu

² Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2014. 35.

³ Kertész Imre (szerk.): *A bűnügyi technikus kézikönyve*. Budapest, BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség, 1964. 3.

⁴ Angyal Miklós: A kriminalisztikai megismerés avagy a kriminalisztika megismerése. In Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.): *A munkát nem lehet eltitkolni – Tiszteletkötet Tremmel Flórián professor emeritus 75. születésnapjára*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 9–13.

⁵ Mészáros Bence: A kriminalisztika és a magánnyomozás kapcsolata. Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 16. (2015), 133–139.

segédtudománya, nem pedig a jogkérdések megítélését lehetővé tevő tényállásfel-tárás általános módszere.⁶

A kriminalisztika kialakulása és fejlődése tehát összefonódik a büntetőeljárás fejlődésével, hiszen végső soron a jogkérdés eldöntéséhez meg kell ismerni a tényál-lást. *Da mihi factum dabo tibi ius...* – add nekem a tény, adok neked jogot, ahogy a római szentencia is leszögezte. Vagy Diocletianus egyik töredéke szerint: *alud nihil in iudiis quam isutitiam locum habere debet* vagyis nincs más feladata a bírósági eljá-rásnak, mint az igazság megtalálása.⁷

Ebben a tanulmányban bemutatom, hogy a történelmi fejlődés során a büntető anyagi és eljárásjog fejlődése hogyan segítette vagy hátráltatta a bűnfelderítés meg-jelenését, a kriminalisztika kialakulását. Egyes korokban, egyes eljárásjogok szerint a materiális igazság, a valós tényállás felderítése nem volt fontos, nem volt elérendő cél. Más korokban, más eljárásjogok szerint fontos cél volt, vagy lett volna, de az igaz-ságszolgáltatás nem rendelkezett megfelelő eszközökkel az eléréséhez.

A kriminalisztika történetének áttekintését nehezíti, hogy a kérdés ideológiával általában erősen átszőtt: a csendőrök és a „régii jó dolgok” iránti nosztalgia ugyan-olyan káros lehet, mint amikor a múltat egyoldalúan sötétnek, barbárnak ábrázolják. Hazánkban még 1975-ben is jelent meg főiskolai jegyzet, amely expressis verbis leírta, hogy a csendőrségnek nem volt szüksége „tudományos elvekre” a munka-végzése során, mert azt a féktelen brutalitás jellemezte; elvétve akadtak kiképzési, oktatási célokra „külföldi szerzők fércen lefordított” szakkönyvei.⁸ Ez olyannyira nem állja meg a helyét, hogy a II. világháborút követő első komolyabb szakkönyv⁹ a kriminalisztikai fényképezés kapcsán („természetesen” forrásmegjelölés nélkül) szó szerint idézi Dr. Gábor Béla évtizedekkel korábbi kötetét.¹⁰ De gondolhatunk az „inkvizitórius eljárás” szakkifejezéséhez kapcsolódó konnotációkra, holott, amint azt később majd bemutatom, az inkvizíció eljárása és módszerei a saját korában nem hogy kirívónak nem számítottak, hanem egyenesen modernnek minősíthetők. A „felelős” itt talán a felvilágosodás, amely az ész diadala jegyében egyenlőségjelet vont az inkvizíció és a teljes „sötét középkor” közé. És itt fontos leszögezni, hogy például a boszorkány-üldözések áldozatainak számát a 15. és a 18. század közt ösz-szesen 35 ezerre¹¹ vagy 40-50 ezerre¹² teszik a különböző modern szerzők, míg a ja-kobinus diktatúra alig 14 hónapja alatt 16 ezer embert ítéltek halálra és végeztek ki

⁶ Petrétéi Dávid – Angyal Miklós: Hol tart most a kriminalisztika ontogenezeise? *Magyar Jog*, 65. (2018), 1. 51–57.

⁷ Fenyesi Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. A változó rendészet aktuális kihívásai. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 14. (2013), 341–349.

⁸ Katona Géza – Kiss Lajos: *Kriminalisztikai jegyzet*. Budapest, Rendőrtisztai Főiskola, 1975. 36.

⁹ *Bűncselekmények nyomai – Krimináltechnika* (szerkesztő feltüntetése nélkül). Budapest, Belügyminisztérium, 1950. 26–28.

¹⁰ Gábor Béla: *A nyomozás segédesszközei*. II. kötet. Budapest, Pátria, 1916. 106–111.

¹¹ William Monter: *Witch Trials in Continental Europe*. In Bengs Ankarloo – Stuart Clark (szerk.): *Witchcraft and Magic in Europe*. Philadelphia, PA, University of Pennsylvania Press, 2002. 12.

¹² Malcolm Gaskill: *Witchcraft, A Very Short Introduction*. Oxford, Oxford University Press, 2010. 76.

a diktatúra elleni szervezkedések vádjával, illetve további 40 ezer embert végeztek ki ítélet nélkül.¹³

Mai globalizált világunkban a történeti fejtegetések többé nem kezdődhetnek úgy, hogy „már a régi görögök is”; a kriminalisztika fejlődésének bemutatásakor megkerülhetetlen a régi Kína is. A Song-dinasztia idejéből, a 13. század derekáról származik a világ legrégebb ismert és máig fennmaradt kriminalisztikai kézikönyve, Song Ci *A bűnök elsöprésének összegyűjtött jegyzetei*, amely magyarul *Egy kínai halottkém feljegyzései* címmel jelent meg.¹⁴ (Biztosan létezett, de még részleteiben sem ismert egy ennél is régebbi kínai halottkémléssel kapcsolatos szakkönyv, Xu Zhicai műve a 6. századból.¹⁵) Kínában a büntetőjogi, sőt a nyomozási ismeretek olyan közismertek voltak, hogy belekerültek a középkori, úgynevezett klasszikus regényekbe is.¹⁶ Kijelenthető ugyanakkor, hogy – legjobb tudomásunk szerint – a kínai kriminalisztika nem volt hatással a nyugati, európai kriminalisztika fejlődésére. Ebben a dolgozatban ezért a téma részletes bemutatását mellőzöm.

2. A büntetőeljárás fajtái

A büntetőeljárás vagy akár büntető eljárásjog fejlődésének teljes áttekintésére nem vállalkozom, de tendenciák felvázolásával igyekszem megragadni olyan csomópontokat, amelyekkel be tudom mutatni a büntetőeljárás, a bűnügyi megismerés kialakulását, fejlődését is. Ilyen tendenciák és csomópontok lehetnek az eljárásban a törzsi, az akkuzatórius és az inkvizitórius eljárás. A bizonyításban pedig a formális, a kötött és a szabad bizonyítás; illetve a kötött bizonyítást megelőző formális bizonyítás, azaz a „mágikus kriminalisztika”.

Törzsi eljárásnak tekintem azt, amikor a kevésbé differenciálódott társadalomban az „igazságszolgáltatás” eszköze a vérbosszú, illetve amikor a társadalom összetartása érdekében szankcionálnak bizonyos magatartásokat, gyakran vallási köntösbe öltöztetve. Ez utóbbira lehet példa az a korai római intézkedés, amely a termés leegyelését halállal rendeli büntetni, még hozzá Ceres istennőnek bemutatott, akasztással kivitelezett emberáldozatként.¹⁷ A fő oka a súlyos büntetésnek valójában az, hogy a hasonló cselekmények a formálódó társadalom alapjait támadták, a földműves és a pásztorkodó népek összeolvadását akadályozták, és ezért különösen veszélyesnek ítélték őket. (Hasonló példákat lehet említeni a héber jogból, ahol a büntetőjogi intézkedések, például a házasságtörés kirívóan szigorú büntetése, ugyancsak a nép fennmaradását szolgálta.)

¹³ Hugh Gough: *The Terror in the French Revolution*. Red Globe Press. 2010. 77.

¹⁴ Song Ci: *Egy kínai halottkém feljegyzései*. Budapest, Quattrocento, 2013.

¹⁵ Song Ci (2013): i. m. 5.

¹⁶ Petrétei Dávid: Kriminalisztika és büntetőeljárás a klasszikus kínai regényekben. *Obsitos Detektívek Lapja*, (2016), 1–2. 61–65.

¹⁷ Tóth J. Zoltán: A halálbüntetés az ókorban. *Jogelméleti Szemle*, (2004), 4. 1–11.

A „valódi” büntetőeljárást megelőző törzsi eljárásban, ha sérelem ért valakit, akkor elment, és azt a sérelmet megtorolta az okozón. Ha ehhez nem volt elegendő ereje, akkor segített neki a családja, barátai, szolgálai. Ha a sérelem elszenvedése közben meghalt, akkor a megtorlás joga az örököseit, leszármazottjait illette meg. Egyes vidékeken, egyes kultúrákban ez később megszűnt pusztá jog lenni, és egyenesen erkölcsi kötelességgé vált. Ez pedig magával hozta a vérbosszúk láncolatát, sőt szövevényes hálóját, hiszen egy bosszúból megölt családfő miatt bosszúból viszonozni kellett a gyilkosságot, ami azonban újabb bosszúkat szült. Ennek szabadjára engedése nagyon gyorsan felszámolta volna a formálódó emberi közösségeket, ezért megjelent a bosszú alapját képező jogviták rendezésének legitim terepe, az akkuzatórius eljárás.

3. Az akkuzatórius eljárás

Az akkuzatórius vagy vádelvű eljárás lényegében egyenrangú, mellérendelt felek jogvitájának rendezése bíróság, vének tanácsa vagy egyéb hasonló fórum előtt. A panaszos fél előadhatja sérelmeit, a megvádolt fél előadhatja védekező okfejtéseit, a felek felmutathatnak tárgyi bizonyítási eszközöket, hozhatnak magukkal tanúkat. A bírói fórum, legyen az valódi bíró vagy a falu három legtekintélyesebb öregjének tanácsa, figyelemmel kíséri a felek jogvitáját, mederben tartja azt, meghallgatja a tanúkat, megtekinti a bizonyítékokat, majd dönt. Ez az eljárás elterjedt a germán népeknél, a középkori Angliában, de lényegében a római *legis actio*-s eljárás is akkuzatórius eljárásnak tekinthető. Az alapvető felfogás szerint ugyanis a magánszemély sérelmére elkövetett jogsértés az adott magánszemély magánügye. Legyen ez egy nem teljesített szerződés (*contractualis* felelősség), egy kártérítési eljárás (*delictualis* felelősség), egy megbízás nélküli ügyvitel miatt keletkezett vagyoni követelés (*quasi-contractualis* felelősség) vagy egy gondatlan károkozás miatti kártalanítás (*quasi-delictualis* felelősség). A személyi tulajdon ellopása, a polgár csontjának eltörése deliktualis felelősséget alapozott meg, a sértett fél kártérítést követelhetett az elkövetőtől. Az államhatalom ehhez biztosította a feltételeket, biztosította adott esetben az ítélet kikényszerítését. Alapvetően nem részesült a sértettnek megítélt kártalanítási összegből.

Az inkvizitórius eljárás nevéhez tapadó konnotációk miatt gyakran előfordul, hogy az akkuzatórius eljárást „magasabb rendűnek”, modernebbnek vagy humánusabbnak állítják be. Ez azonban nem – feltétlenül – igaz. Rómában akkuzatórius jellegű eljárások során is különösebb fenntartások nélkül kínoztak meg tanúkat, hogy „hitelesebb” vallomásokot szerezzenek.¹⁸ A középkori Angliában a vád tanúinak joga volt esküvel megerősíteni a vallomásukat, a terhelt tanúinak ilyen joga nem volt;

¹⁸ Molnár Imre: Tanúvallomások (kinvallatás) értékelése a bűnösség megállapításánál az ókori római büntetőjogban. In *Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 1998. 243–250.

az eskütétel azonban nagyban növelte a tanúvallomás értékét, az esküvel megerősített vallomást sokkal hitelesebbnek tekintették. Az angol eljárásban a laikus esküdtek részvétele kötelező volt, a ténykérdéseket ők döntötték el. 1751-ben Surrey grófságban négy ülésnap alatt 54 vádlottat ítéltek el 54 különböző ügyben – feltételezhetjük, hogy különösebb „tárgyalásra” nem is került sor.¹⁹

A középkorban, az akkuzatórius eljárás mellett is léteztek olyan szabályok, amelyek megszegőit sértett híján is megbüntették. Csak példaként említem hazánkból azokat a rendelkezéseket, amelyek alapján megbotozták a templomba járást elmulasztó embereket. A mai fogalmaink szerint persze ezek inkább rendészeti jellegű fellépések voltak, sem mint nyomozás és büntető igazságszolgáltatás, bár Szent István korában ezek a határvonalak még nem voltak élesek.

4. Az inkvizitórius eljárás

A büntetőeljárás másik alapvető formája az inkvizitórius, magyarul nyomozóeljárás per. A második lateráni zsinatot követően, 1215-ben, III. Ince pápa alatt jelent meg, elsősorban a sértett nélküli bűncselekmények elleni hatékony fellépés érdekében. Számos olyan bűncselekmény létezett akkor is, amelynek nem volt sértettje, így nem volt, aki azt bíró elé vitte és ott feltárta volna. Ezért ezt a feladatot állami hivatal vállalta fel. Az eljárás neve összefonódott az akkoriban induló inkvizícióval, ami – mint már utaltam rá – szerencsétlen konnotáció, ráadásul nagyrészt megalapozatlan is.

Generális inkvizíció volt, ami a bűncselekmény megtörténtét volt hivatva tisztázni, speciális inkvizíció pedig az elkövető személyét. Formális *corpus delicti* volt a bűncselekmény megtörténte, materiális *corpus delicti* a bűn valamennyi tárgyi jele és mellékkörülménye.²⁰

Az inkvizitórius eljárás bürokratizálódik, képzett hivatásos bírakkal, bírói szervezettel. Ez a feltétele a fellebbviteli rendszerek kialakulásának. Másrészt mindent gondosan írásba foglalnak, jegyzőkönyveznek, a per maga egyre inkább írásban folyik. Ekként titkos, hiszen az iratokba kevesen tudnak beleolvasni, a bírói eljárás színhelyeként szolgáló hivatali helyiségekbe pedig nem férnek be nézők. A bíró a valódi tényállás egészére kíváncsi, a per célja a materiális igazság elérése. A felek nem egyenlők, a vádlónak jóval erősebb eszközök vannak a kezében.

A teljes tényállás minél pontosabb megismerése, a hiteles bizonyítékok beszerzésének igénye hozza el a kínvallatás intézményét. Témánk szempontjából ez nagyon fontos: az inkvizitórius per már igényelte a tényállás feltárását, a múlt megismerését, de ehhez eszköztelen volt. A lehető legjobbat akarta – igazságot szolgáltatni; a lehető legrosszabb módon – kínzással „hitelesített” vallomások útján.

¹⁹ Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, CompLex, 2012. 37.

²⁰ Katona Géza: *Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977. 63.

Az inkvizitórius – akkuzatórius elvek szembeállítását Rómában történt meg először. Az esküdtbírótság előtt *accusatio*, azaz népvád zajlott. Lényegében bárki megvádolhatta a vádlottat, a vádat képviselhette a *praetor* (vagy a *iudex quaestionis*) és az esküdszék előtt. Később a *cognitio extra ordinem*, a rendkívüli bíraskodás jelent meg (majd vált egyeduralkodóvá). Ennek oka az volt, hogy a *questio*, az esküdtbírótság csak meghatározott ügyekben járhatott el: minden ügýtípusnak megvolt a maga esküdtbírótsága, a maga eljárásrendje, szabályozása. Ez a Kr. u. 2. századra tarthatatlanná vált, ezért jelent meg az esküdtbíróságok rendjén kívüli (tehát eny nyiben „rendkívüli”) büntetőbírótság. Ezekben nyert teret, majd vált egyeduralkodóvá az *inquisitio*, a közvád: a hivatal, képzett jogász által végzett vádlótevékenység. Ez sok esetben megkönnyítette a jogban járatlan közemberek számára a jogérvényesítést, akik korábban nem tudták (volna) hatékonyan képviselni magukat vádlóként. Ráadásul a bűn megtorlása nem függött attól, hogy akadt-e vádló: a hivatalnak kötelessége volt eljárni. A bíró hivatalnok volt, megjelent a fellebbezés. Magát az eljárást *questio* helyett *cognitio* néven említik; mindkettő „kérdésezést” jelent, de a *cognitio* eljárásban a vizsgálatot maga a bíró folytatta le. Így személyes meggyőződés alapján közelebb állt az igazsághoz, mint a sokszor érzelmi alapon működő esküdszék.²¹

5. Az inkvizíció²²

Maga az inkvizíció nem volt az az embertelen halálgyár, aminek a felvilágosodást követően, illetve a kommunista történetírásban beállítani igyekeztek. Eleve többféle intézményt illeltek inkvizíció névvel. Elsőként a püspöki inkvizíciót. A 12. században a kathar vagy albigenes eretnekmozgalmak tanításai aláásták az egyház és az állam tekintélyét. Nemcsak a szentségeket utasították el, de megtiltották a házasságot, az eskütételt, az engedelmességet a hatóságoknak, engedélyezték az öngyilkosságot. Tagadták az ember szabad akaratát, így az ember a tanításaik szerint nem felelős a tetteiért. Ez, mivel alapjaiban ásta alá a királyi hatalmat és az állam közrendjét, nagyon komoly válaszokat váltott ki az államhatalomból, szabályos keresztshadjáratokat. A nép nagy része ugyancsak mélységes megvetéssel és gyűlölettel sújtotta a katharokat – hiszen ők azt prédikálták, hogy házasodni bűn, a templomban a világot teremtő Sátánt imádják, és Istenhez eljutni csakis a katharok fognak. Nagyon gyakori volt a katharok vagy az eretnekséggel meggyanúsítottak meglincselése. A püspöki inkvizíció ezt az önbíraskodást volt hivatott visszaszorítani. (Eredetileg a püspök melletti bíró az egyháziak felett rendelkezett csak joghatósággal.) Az 1184. évi veronai zsinat intézményesítette a püspöki inkvizíciót.

²¹ Molnár Imre: Az ókori Róma büntetőeljárás jogának rendje. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 74. (2012), 331–352.

²² Petrányi Ferenc: *Az inkvizíció. Mi a valóság a sok hazugság között?* Kalocsa, 1908; Marian T. Horvat: *The Holy Inquisition: Myth and Reality. Catholic Family News*, 5. (1998), 3. 21–26; Marton József: *Milyen volt valójában az inkvizíció? Keresztény Szó*, 22. (2011), 11.

Az eljárás során a megvádolt eretnekeket eskütételre kötelezték. Aki az esküt letette, tévtanait visszavonta, azt felmentették. Egyházi vezeklésre kötelezték (zarándoklat, böjt, ruháján nagy sárga kereszt viselése – és volt egyházi törvény arra, hogy a vezeklőt tilos gúnyolni). Aki az eskütételt megtagadta, azt átadták a világi hatóságnak, amely általában halálbüntetést alkalmazott (elvégre a királyság alapértékeit tagadó felforgatókról volt szó).

A pápai inkvizíció a következő, ezt IX. Gergely pápa 1231-ben intézményesítette. (A püspöki inkvizíció sem szűnt meg, csak háttérbe szorult.) Barbarossa Frigyes, a Szent Római Birodalom (Német-római Császárság) uralkodója számtalan embert végeztetett ki eretnység vádjával, és felmerült a gyanú, hogy politikai ellenfeleit küldi máglyára. A pápai inkvizítorok teológiailag magasan képzett, magiszteri fokozattal rendelkező, 40 évesnél idősebb Domonkos-rendi szerzetesek voltak, akik felett a rendjük többé nem, csak a pápa maga diszponált. Eljárásuk úgy zajlott, hogy az adott templomba megérkezve a misén szónoklatot tartottak, felszólítva az eretnekeket az önkéntes jelentkezésre. Ezt követően 15-40 napig „kegyelmi időszakot” hirdettek, amely alatt az eretnekek jelentkezhettek. A jelentkezők, ha beismerték és megbánták bűneiket, feloldozást nyertek. Bűnbánatot kellett tartaniuk, ami böjt, zarándokút lehetett, vagy a ruhán kereszt viselése, a mise idején nádpálcával a kezükben részvétel stb. Az eretnekeket mindig kikérdezték eretnektársaikról. A feljelentett eretneket először megkérdezték haragosairól és ellenségeiről; ha a feljelentőt ezek közt megnevezte, a vádat eljettették. Ha a feljelentett eretnekkel szemben a gyanút alaposnak találták, eskütételre kötelezték. Ha az esküt letette, ugyanúgy feloldozták és bűnbánatra kötelezték, mintha önként jelentkezett volna. A világi hatóságnak (halálbüntetésre) csak a „megátalkodott” (tanaihoz ragaszkodó) eretneket adták át. A kínvallatást szigorúan szabályozták a kor igazságszolgáltatásához képest: beteg vagy idős embert nem lehetett kínvallatásnak alávetni, más esetben az legfeljebb fél órán át tarthatott, és az akkor tett vallomást 24 órán belül visszavonhatta a vádlott.

A harmadik inkvizíció a spanyol inkvizíció, felállítását 1478-ban engedélyezte a pápa, de nem egyházi hivatal volt. A főinkvizítort és a *Suprema* (inkvizíciós tanács) legtöbb tagját az uralkodó nevezte ki, bár a *Suprema* soraiban valóban helyet foglaltak egyházi méltóságok is. A spanyol inkvizíció feladata elsősorban a látszólag keresztény hitre tért zsidók és muszlimok (marránók és moriszkók) kiszűrése volt. Ezek ugyanis gyakran magas hivatali állásokban fejtettek ki a megerősödő királyság érdekeivel ellentétes tevékenységet. (Természetesen nem ez volt a deklarált cél, hanem a hívő katolikusok hitbéli tisztaságának ellenőrzése.) A vatikáni levéltár 21. században feltárt egyes dokumentumai szerint a kezdetektől a 17. századig a spanyol inkvizíció csaknem 45 ezer eljárást folytatott le, ezek mindössze 1,8%-a ért véget halálos ítélettel.

A negyedik inkvizíció a római volt, a III. Pál pápa által 1542-ben alapított Szent Officium vagy *Congregatio Romanae et Universalis Inquisitionis*, Római Inkvizíció Általános Kongregációja. Ez a maga korában úttörő, meglepően modern jogintézményeket

alkalmazott, mint a terhelti jogok, a védelemhez való jog, a bebörtönzöttekkel való emberséges bánásmód (mosdási lehetőség, rendszeres tiszta ruha és tiszta ágynemű biztosítása). A kínvallatást szigorúan szabályozták, kizárólag kiegészítő eszközként tekintettek rá, majd 1635-ben végleg betiltották. (Jegyezzük meg: a „felvilágosult” II. József a kínvallatást nagyjából 150 évvel később tiltja majd be a Szent Római Birodalomban, és nem végleg.)

Magán az inkvizíció kívül viszont a középkori világ büntetőeljárása valóban kirívóan kegyetlen volt. A tényállások egy része eleve irracionális volt (például káromlás, varázslás), a felderítési módszerek nemkülönb. Más kérdés, hogy mindezeket hajlamosak az inkvizíció számlájára írni még ma is.

A középkorban nem volt jellemző a boszorkányüldözés, az a kora újkorban kezdődött. Ennek differenciált megítélése is indokolt. Ugyanis az esetek egy részében az irracionális vádpontok mellett nagyon is racionális bűncselekmények miatt fogták perbe a boszorkányokat: mérgezések, bábaként elkövetett műhibák (amelyek az anya vagy a csecsemő életébe kerültek) stb. Más esetekben a szerencsétlen perbe fogott valóban őszintén hitt abban, hogy képes varázsolni, embereket megátkozni; tehát a per tárgyává tett „mágikus rituálékat” valóban elvégezte. Ne feledjük, a kor volt az alkimisták fénykora is, a mágia valódiságában tömegek hittek. Az inkvizíciót önmagában felelőssé tenni a boszorkányüldözésekért nem lehet, hiszen igaz ugyan, hogy a Szent Római Birodalomban a püspöki inkvizíció végzett boszorkányüldözést a katolikus tartományokban, azonban boszorkányokat égettek a lutheránus tartományokban is.²³ A Római Inkvizíció az itáliai boszorkányokkal ésszerűen és enyhén bánt, ugyancsak az erősen katolikus Lengyelország, ahol az európai perek mintegy fele zajlott; ezeken a helyeken nagyon ritkán történtek kivégzések.²⁴ Skóciában a nagy boszorkányüldözéseket királyi biztosok végezték.²⁵

6. A vegyes rendszer

Tulajdonképpen a történelem során sem léteztek teljesen akkuzatórius vagy teljesen inkvizitórius rendszerek, a tényleges eljárásjogok mindig valahol a két végpont között helyezkedtek el, nem egyenlő távolságra. A valódi vegyes rendszert a napóleoni kodifikáció hozta el, a francia forradalom hatásait orvosolandó.

A francia forradalom lelkesen söpörte el az *ancien régime* valamennyi intézményét, így a királyság bírói rendszerét és büntetőeljárását. Nagyon tetszett a forradalmároknak, hogy a 17–18. századi Angliában a polgárságból verbuválódott esküdtek politikai döntéseket hoztak a büntetőügyekben, felségsértési vagy hazaárulási perekben szembehelyezkedve a királyi hatalommal. Bevezették az angol mintájú

²³ Koncz Ibolya Katalin: *A boszorkányüldözés jogtörténeti kérdései a Német-római Birodalomban és a királyi Magyarországon*. Doktori értekezés. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2007. 41.

²⁴ Kőrösi Réka: *A boszorkányüldözés és háttere az újkori Európában*. *Újkor*, 2018. február 18.

²⁵ Julian Goodare (szerk.): *The Scottish Witch-Hunt in Context*. Manchester, Manchester University Press, 2002. 67.

esküdtbíráskodást, amely tökéletes kudarcot vallott. A forradalom miatt megrendült közbiztonság miatt eleve megnövekedett a bűnözés. Az öntudatos polgárok mint esküdtek ráadásul több száz ártatlant ítéltek halálra néhány év alatt.²⁶

Napoleon büntetőeljárás kódexe 1808-ban létrehozta a vegyes rendszert. Elválasztotta egymástól az inkább inkvizitórius elemeket felvonultató előkészítő eljárást vagy vizsgálatot, és az inkább akkuzatórius elemekre épülő tárgyalást. Az előkészítő eljárás még zárt és írásbeli, a tárgyalás már nyilvános és szóbeli.

Napjainkban a modern büntetőeljárás lényegében a vegyes rendszer bizonyos irányú továbbfejlesztése.

7. A bizonyítás fejlődése

A bizonyítás lehet formális, kötött, szabad és vegyes.

A formális bizonyítás, a „mágikus kriminalisztika” nem kriminalisztika, nem igazi büntetőeljárás. Célja nem a felderítés és a racionális bizonyítás, nem a valóság megismerése. A célja egy bizonyításnak álcázott szakrális, mágikus szertartás véghezvitele, ezért nevezem mágikus kriminalisztikának. A mágikus szertartás célja nem a múlt megismerése, hanem az, hogy a végén az azt végrehajtó közösség lelki békéje helyreálljon. Ezért zajlott a tetemrehívás.²⁷ A különböző próbák (például tüzes vas, vízpróbák) hasonló célt szolgáltak: a túlvilág kinyilvánítja szándékát, és megóvja az igaztalan ítéleléstől a valóban ártatlanokat. Így aki a próbán elbukik, a túlvilági erők által elismerten is bűnös, tehát megérdemli az ítéletet, nem érdemel sajnálatot. A differenciálatlan büntetőeljárást, azaz a személyes és családi vérbosszúk korát idéző párbaj során ugyancsak a túlvilági hatalmak közbeavatkozása segítette győzelemre azt a felet, akinek igaza volt. Ideértve akár az olyan eseteket is, amikor a vádlott személynek meg kellett verekednie a meggyilkolt sértett kutyáival – el tudjuk képzelni középkori viszonyok közt, hogy egy esetleges győzelem, azaz „bebizonyított ártatlanság” esetén is néhány nap alatt belehalhatott a harapások miatti fertőzésekbe a pernyertes. *Nota bene*: aki a kor logikája szerint bizonyosan ártatlan volt!

A formális bizonyítás korszakában a bűnözés is teljesen más volt, mint napjainkban. Kis közösségekben sok tanú van mindig, és szemet szúr a gyanús viselkedés is. Az ellopott jószág valaki óljában többletként jelentkezik, vagy a levágását nem tudja titokban tartani. A falu hamar szájára veszi azt, akinek viszonya van, vagy aki éjszaka kijárkál. Az idegen szemet szúr, nincs igazi utazóbűnözés. A szűkebb léte és a szorosabb közösség miatt gyakori a tettenérés, szó szerinti lehet a forró nyomon üldözés. Megjegyzésre érdemes, hogy még a 19. század legvégén is az olvasható az első magyar kriminalisztikai kézikönyvben, hogy a „gonosztevő véres kezét a tett

²⁶ Farkas-Róth (2012): i. m. 47–48.

²⁷ Petrétei Dávid: A véryomelemzés mint a helyszínelés innovatív eszköze. *Belügyi Szemle*, 65. (2017), 2. 100–129.

elkövetés után siet jól megmosni; az pedig már magában feltűnő, ha az alsó néposztálynál, kivált hétköznapon gondosan megtisztított kezet találunk”.²⁸

John Douglas, az FBI Viselkedéstudományi Részlegének (FBI BSU) egykori munkatársa, a viselkedéselemzés és a személyiségprofil-alkotás egyik úttörője írja, hogy a régi időkben is nyilván voltak olyan sorozat- vagy kéjgyilkosok, mint napjainkban. Amikor a közösségből eltűnt valaki, vagy amikor megtalálták az áldozat tetemét, és az esemény számukra felfoghatatlanul szörnyű vagy förtelmes volt, akkor „segítségül hívták” a boszorkányok, vámpírok, farkasemberek történeteit. A kitalált lényeket tették felelőssé a kirívóan kegyetlen vagy érthetetlen ügyekben, hiszen ilyesmit hozzánk hasonló ember úgysem követhet el.²⁹ Hozzáteszük: ezekben az esetekben a közösség nyilván felmentve is érezte magát a bűnüldözés terhe alól. A *Piroska és a farkas* meséjében a „farkas” egyes vélemények szerint a germán jogszokások szerint kiközösített bűnös. A közösség elűzte a közösség ellen vétőket, akik aztán az erdőben éltek, egyedül. Ugyanakkor veszélyesek voltak a közösségre, akár az igazi farkas: olykor elmenekültek előle, olykor vadásztak rá.³⁰

Az, hogy a büntetőeljárás nem az igazságot hivatott feltárni, nem a „sötét középkor” jellemzője. A római esküdtbíráskodásban a Forumon zajló perben a vád- és védőbeszédre jobbra nem a tényállással kapcsolatban hangoztak el, hanem a vádlott emberi értékeivel, jellemével, hazafias tetteivel (vagy ezek hiányával) kapcsolatban. Az eljárás célja kevésbé a konkrét tényállás bizonyítása volt, sokkal inkább általában a vádlott társadalmi értékének mérlegelése. A védelem által felsorakoztatott „jellemtanukat” ezért *laudator*nak, dicsérőnek nevezték.³¹ (A római Forum elé vitt bizonyítási eszközök tehát fórum előttiek, fórumon lévők, latinul *forensis*, az angol *forensic* szó őse, és mára a törvényszéki-igazságügyi szakterület jelzőjévé vált világszerte.) Később viszont egyre nagyobb teret nyert az igazság megismerésének igénye, a már említett Diocletianus-idézet mellett sok más (császárkori) töredék is leszögezi ezt.

A középkorban is ismert volt az úgynevezett formális vagy alaki tanúbizonyítás, amikor a meghívott tanúk nem a tényállással kapcsolatban tettek vallomást, hanem a peres felek valamelyikét támogatták, dicsérték, vagy egész egyszerűen úgynevezett eskütársként csatlakoztak a vádló vagy a vádlott ünnepélyes esküjéhez.³²

Az érett középkorban a már említett lateráni zsinattal bevezetett inkvizitórius eljárás kezdte kiszorítani a formális bizonyítást és a mágikus kriminalisztikát. A pápa kifejezetten megtiltotta az Egyháznak az istenítéletekben való bármilyen részvételt, hiszen az isteni igazságszolgáltatás kérése, a csoda várása nem része a hét szentségnek.

²⁸ Endrődy Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. Losonc, 1897. 203–204.

²⁹ John Douglas – Mark Olshaker: *Sorozatgyilkosok*. Budapest, GABO, 1998. 29.

³⁰ Freda Adler – Gerhard O. W. Mueller – William S. Laufer: *Kriminológia*. Budapest, Osiris, 2000. 36.

³¹ Sály Pál: Az állandó büntetőbíróskodás működése az ókori Rómában. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. (2019), 2. különszám 2. kötet. 364–373.

³² Vadász Viktor: A tanúbizonyítás rendszere a középkori magyar büntetőeljárásban. *Iustum Aequum Salutare*, 7. (2011), 3. 143–157.

Az inkvizitórius eljárás a bírói önkény visszaszorítása érdekében meghatározta az úgynevezett teljes bizonyítékokat és az *indíciumokat* (gyanúokokat). Teljes bizonyíték volt a beismerő vallomás vagy a ténytanú vallomása; indícium lehetett a rossz hírnév, a korábbi büntetések, a hallomástanúk, vagy az a körülmény, hogy a vádlottat a környéken látták. (*Adminicula* a segéd- vagy mellékgyanújel, mint a zavart viselkedés, sápadtság stb.)³³ Az indíciumok elegendők lehetnek az eljárás megindításához, a kínvallatáshoz is akár, de az elítéléshez nem.

A pozitíve kötött bizonyítási rendszerben, ha meghatározott számú teljes bizonyíték rendelkezésre állt (például beismerő vallomás vagy két ténytanú egybehangzó vallomása), a bírónak kötelessége volt elítélni a vádlottat, akár meggyőződése ellenére is. Ha viszont nem állt rendelkezésére a meghatározott számú teljes bizonyíték, a bírónak fel kellett mentenie a vádlottat, akár meggyőződése és számos indícium megléte esetén is. A 18. század végétől kezdtek áttérni a negatíve kötött bizonyítási rendszerre, ahol ugyanúgy a törvény határozta meg a bizonyítékok körét és súlyát, és bizonyos (előre meghatározott) mennyiségű bizonyíték megléte nélkül senkit sem ítéltetett el a bíró.

Az aprólékosan kidolgozott indícium-tan merev formalizmusa miatt nem tekinthető kriminalisztikának, annak ellenére, hogy hasonló kategóriákkal dolgozik (vallomás, szemle, okirat stb.). A mai értelemben vett kriminalisztika felé akkor mozdul el, amikor ezt a merev formalizmust feloldják az eljárási kódexek, és egyrészt szigorú kategorizálás nélkül sorolják fel az indíciumokat, másrészt lehetővé teszik az indíciumok összefüggéseinek értékelését, és így a több nem teljes bizonyíték összefüggését teljes bizonyítékként fogadhatják el. Mindezt tartalmazta II. József 1788-ban kibocsátott *Általános Büntetőbíróvási Rendtartása*. Az értékelési koncepció megváltoztatására a tortúra tilalma, és így a teljes bizonyítéknak tekintett beismerő vallomások számának megcsappanása miatt volt szükség.³⁴

Az indícium-tan azonban inspirálóan hatott a későbbi kriminalisztikára. A krimináltaktika atyja, Albert Weingart, 1904-es *Kriminaltaktik* című művében a feudális indícium-tanra építve írta meg a nyomozásról és bizonyításról szóló fejezetet. Először az általános, valamennyi bűncselekmény vizsgálata során szerepet játszó indíciumok, majd az egyes bűncselekményfajták vizsgálata során szerepet játszó indíciumok felhasználásával alakított ki taktikai szabályokat. Ezek:

- a tettes helyszíni jelenlétére utaló indíciumok;
- a tettes tulajdonságaira, készségeire, ismereteire vonatkozó indíciumok;
- a tett motívuma;
- az elkövetéshez szükséges tárgyak birtoklása; az ellopott tárgy birtoklása.³⁵

A vegyes eljárási rendszer megjelenésével már nem volt szükség a bírói önkényt ilyen jellegű szabályokkal korlátozni, ráadásul a szóbeli, közvetlen tárgyaláson keletkező

³³ Katona (1977): i. m. 366–367.

³⁴ Kovács Gábor – Czebe András: Indíciumokról. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. (2019), 2/2. klnsz. 78–84.

³⁵ Katona (1977): i. m. 372–373.

bizonyítékok egész egyszerűen nem voltak besorolhatók a kötött bizonyítás kategóriáiba. Például a ténytanú, aki a kereszkérdezés során bizonyos kulcskérdésekre ellentmondó válaszokat ad, vagy a szembesítésen látványosan összeomlik, de állításaihoz tovább ragaszkodik, vajon teljes bizonyítéknak számítana? Korábban a leírt vallomásából dolgozott a bíró, ott ilyen probléma nem merült fel. Napóleon említett 1808-as büntetőeljárás kódexében kizárólag a bíró meggyőződését tették meg a bizonyítottság kritériumának, ez a szabad bizonyítás. A későbbi büntetőeljárás kódexek bizonyítási szabályai azonban vegyesnek tekinthetők, amennyiben a bizonyítékok körét, a bizonyítás szabályait és korlátait a törvény határozza meg, de ezeken belül a bíró szabadon mérlegelhet és értékelhet.

8. Beccaria munkássága³⁶

1764-ben Cesare Beccaria, jogvégzett milánói márkí a felvilágosodás egyik legfontosabb művét jelentette meg a toszkánai Livornóban, a Szent Római Birodalomban. A *Bűnökről és büntetésekről (Dei delitti e delle pene)* című 106 oldalas kiadványon nem volt feltüntetve a szerző, ami nem csoda: a felvilágosodás eszméit veszélyes volt terjeszteni a birodalomban.

Milánó lakossága ekkoriban 120 ezer körül volt. 1741 és 1762 közt 77 ezer embert végeztek ki vagy ítétek fegyházra. Volt olyan nap, amikor hat embert végeztek ki nyilvánosan, különböző kínhalálmekkel. Ennek ellenére a város közbiztonsága csapnivaló volt. A korszakhoz tartozik még a Voltaire által megörökített több súlyos francia justizmord: az öngyilkos fiának megölésével megvádolt, majd kerékbe tört Jean Calas, a távollétükben halálra ítélt Sirven család (ugyancsak az egyik leánygyermek tisztázatlan halála miatt ítélték el az egész családot), vagy a kirívó kegyetlenséggel kivégzett La Barre lovag, aki a vád szerint tiszteletlen volt a körmenettel szemben, és megrongált egy feszületet.³⁷

Beccaria munkáját nem aprólékos büntetőjog-tudományi műnek szánta, hanem a felvilágosodás eszmei alapjain álló, filozófiai indíttatású programnak a jó, a helyes büntetőjog és büntetőpolitika kialakítása érdekében. Legfontosabb megállapításai, hogy racionális alapokon álló és humánus büntetőeljárásra van szükség, mert az a hatékony. Az irracionális és transzcendens elemeket, mint az eskü, számúzni kell. A bűnözés nem az isteni parancsok elleni véték, hanem az emberi törvények elleni; a büntetés célja nem a megbomlott isteni rend helyreállítása, hanem a nevelés. A megbomlott isteni rend helyreállítása, az Isten kiengesztelése (*expiatio*) céljából hajtottak végre kirívóan kegyetlen büntetéseket; holott ez nem szolgálta a társadalom érdekeit.

³⁶ Stipta István: *Cesare Beccaria és kora. 250 éves a Dei delitti e delle pene*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, 2015. 11–32.

³⁷ Poór János: *Az elesettek ügyvédje. Árnyak a fény századában. Rubicon*, 1. (1990), 4. 4. 7–9.

Beccaria művének átfogó értékelése helyett a kriminalisztika története szempontjából jelentős elemet emeljük ki itt. A büntetőeljárásnak racionálisnak kell lenni. Racionális eszközökkel kell a tényállást megismerni és bizonyítani. A kínvallatás nem alkalmas őszinte és pontos vallomás kicsikarására. Az esküvel megerősített (de látványosan betanult) tanúvallomás nem értékesebb az élményszerű, de esküvel meg nem erősített elmondásnál.

A tényállás pontos feltárásának igénye korábban is megjelent már, de egyszerűen nem voltak hozzá megfelelő eszközök. A felvilágosodás idejében kezdett a tudomány olyan színvonalat elérni, hogy a ténymegállapítások eszközöként számításba jöhetett.

9. Tudomány a büntetőügyekben

„A tudomány egyszerre valami nagyon kézzelfogható és egyszerű dolog lett, amitől eredményeket és gyors eredményeket vártak. Jobb ma egy új és közeli ország, ahol olcsón, felelősség nélkül áshatjuk a föld aranyát, mint holnap ama bizonyos arany, amelyet szénből és homokból csinálnak majd az alkimisták, ha a csillagok állása összeesik. A túlzó divatosok egyszerre rájöttek, milyen kényelmes és hízelgő tudat, hogy a Föld csak egy golyó – előre és hátra, mindenfelé bejárható, tehát birtokba vehető. A végtelenbe nyúló tányér, mely valahol a Krisztályég rettentő tengerébe omlik, egyszerre összezsugorodott és kicsike lett, kis elefántcsontteke, amit zsebre lehet vágni – és voltak, akik komolyan gondoltak rá, hogy zsebre vágják.”³⁸

A felvilágosodás kora indította meg a tudomány differenciálódását, a mai értelemben vett természettudományok megjelenését. A filozófiában eddigre az empirizmus és a racionalizmus teret hódított. A hétköznapi életből kezdett visszaszorulni a vallás, a transzcendens, és egyre inkább átadta a helyét a világ tapasztalati megismerésének. Ez hosszú szerves fejlődés eredménye volt. Valószínűleg az 1347-et követő nagy pestisjárvány, a fekete halál volt az első, amely kikezdte az addig mindentudónak, a világ magyarázatára egyedül kompetensnek tekintett Egyház tekintélyét.³⁹ Ezt követte a klasszikus (pogány) műveltség felfedezése, elsőként a római jogé, majd a reneszánsz idején a művészeté. Tagadhatatlan volt az egyház belső válsága is, amely a reformációhoz vezetett. Közben a nagy földrajzi felfedezések kitérítették a világot. Nagy távolságokra hajózni a csillagok alapján lehet csak, gömbölyű földön. A prekolumbián magaskultúrákat az acél, a számszerij, a lőpor győzte le. Nem egyszerűsíthetjük le ezeket a kérdéseket a vallás és a tudomány szembenállására:

³⁸ Karinyth Frigyes: *Két hajó*. Budapest, Athenaeum, (é. n.). 13–14.

³⁹ Kelemen Gábor: Járvány és válság. In Kondorosí Ferenc – Sereg András: *Noé galambja. Megjavul-e az emberiség a járvány után*. Budapest, Bóbor, 2020. 59.

Nagy Szent Albert (Albertus Magnus), Roger Bacon, Kopernikusz mind egyházi ember volt, XIII. Gergely pápa pedig jeles tudós. Az asztrolábiumot, a binokuláris teleszkópot ugyancsak klerikális személyek találták fel. A katedrálisok a kor legfejlettebb építészetét tükrözik. Grimaldi, jezsuita szerzetes, a 17. században fedezte fel a fényelhajlást és szóródást, és a sort még nagyon hosszan lehetne folytatni. Ezzel együtt tény, hogy az embert körülvevő világ, a természet megismerésére a racionális megismerés, az empirikus leírás tűnt alkalmasabbnak még a tudományokkal foglalkozó klerikusok számára is.

A büntetőeljárásba bevont első szakértők az orvosok voltak. Már Hippokratész fontosnak tartotta, hogy az orvos felismerje az idegenkezűséget halál esetén.⁴⁰ Az orvosokhoz intézett legfontosabb kérdések a sérülésekre vonatkoztak, illetve a szüzességre. Indokolt lenne a szakértő és az orvos szavak idézőjelbe tétele, főleg az ókor után és a reneszánsz kor előtt. Szüzességet bábák is vizsgáltak, sebeket borbélyok is, az észlelteket pedig vallomásban adták elő.

Hazánkban az Árpád-korban az oklevelek, okiratok eredetiségét erre alkalmas emberek (főleg papok, szerzetesek) vizsgálták.⁴¹ (A korban az okiratoknak kiemelt szerepe volt a bizonyításban.)

Hammurápi oszlopán szerepel az építőmester felelőssége. Ha az építő hibájából összedőlő ház halált okoz, az építőnek akár az életével kell felelnie. Arra azonban nem találunk rendelkezést, hogy az építő hibáját, a hiba mértékét ki és hogyan hivatott megállapítani. Az adott korban a gondatlanság enyhébb alakzatai alól ünnepestélyes esküvel lehetett szabadulni általában. Sajnos nem maradt fenn jogeset, ahol az építő vallomásában rajta kívül álló okra hivatkozik, amit más építőknél kell véleményezni, azaz nem tudjuk, hogy a korban létezett-e „építész szakértő”.

A 16. században Ambroise Paré⁴² (1510–1590) francia borbélysebész és katoniorvos végzett boncolásokat kifejezetten abból a célból, hogy a sérülések belső szervekre gyakorolt hatását felmérje, tanulmányozza. 1532-ben a *Constitutio Criminalis Carolina* kötelezővé teszi az élet és testi épség elleni bűncselekmények kapcsán orvosi jártasságú tanúk (szakértők) igénybevételét. 1656-ban a *Praxis Criminalis* elrendelte, hogy testi sértés, emberölés esetén a sérültet, illetve a holttestet esküdt sebésznek kell megvizsgálnia; megállapítva, hogy a sértett melyik testrészén, milyen eszközzel, hány sebet kapott. Nyilatkoznia kell arról, hogy a sebek általában vagy azok közül csak egyik-másik volt-e halálos. A sérült egyén holttestét sebészi vizsgálat nélkül eltemetni nem lehet. A vizsgálatot akkor is el kell végezni, ha a tettes ismeretlen.⁴³

Hazánkban Rayger Károly (1641–1707) végzett először hatósági felkérésre boncolásokat, illetve vizsgálta újszülöttek élveszületését. 1726-ban írták elő, hogy a hirtelen halál és az emberölés elkülönítésére boncolás végzendő, ebben jártas

⁴⁰ Kazai Anita: Bűn és medicina. *Medical Online*, 2011. augusztus 5.

⁴¹ Szócs Tibor: *A nádori intézmény korai története 1000–1442*. Budapest, MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2014. 226–227.

⁴² Philippe Hernigou: Ambroise Paré's life (1510–1590): part I. *International Orthopaedics*, 37. (2013), 3. 543–547.

⁴³ Sótónyi Péter: *A törvényszéki-igazságügyi orvostan története*. Medicina, 2009.

sebészekkel. 1788-ban a Helytartótanács az ország egész területén elrendeli a halottkémlést. Az igazságügyi orvostan kötelező egyetemi oktatását a Helytartótanács 1793-ban rendeli el. Rác Sámuel 1794-ben írja meg az első magyar nyelvű igazságügyi orvostani tankönyvet.⁴⁴ (Csak a kontraszt kedvéért jegyezzük meg, hogy ekkoriban az istenkáromlást a *Praxis Criminalis* nyelvkitépéssel és fővétellel rendelte büntetni alapesetben, minősített esetben pedig nyelvkitépéssel, tüzes fogós tépéssel, a hátból szíj hasításával és végül elevenen elégetéssel.⁴⁵)

A 19. században a magyar igazságügyi orvostan világszínvonalúvá vált. Mind a mai napig az igazságügyi orvostan nyelve a magyar, szemben a többi orvostudományi szakterülettel. Az orvostudomány, a vegyészet, a toxikológia az egész világon robbanásszerű fejlődésnek indult ekkor.

1836-ban James Marsh kifejleszti az arzén kimutatására alkalmas módszert, amelyet Mathieu Orfila, az igazságügyi toxikológia atyja, 1840-ben Párizsban, a férjgyilkos Marie Lafarge tárgyalásán be is mutatott. Az exhumált holttestből vett mintákban arzént mutatott ki, holott a sír talajában nem volt arzén, onnan nem származhatott.⁴⁶ Sorban ez után a többi mérgező fém kimutatására is megszülettek a módszerek, majd 1886-ban a bürök fő alkaloidja, a koniin is kimutathatóvá vált.⁴⁷ Egyre nehezebb dolga lett a „tökéletes gyilkosságban” bízó méregkeverőknek.

Louis François Étienne Bergeret (Bergeret d'Arbois) francia orvos, az igazságügyi rovaratan egyik atyja. 1850-ben egy mumifikálódott gyermek boncolásakor határozta meg a halál idejét a testüregekben található üres bábokból.⁴⁸

Rudolf Virchow, német orvosnak ugyancsak a patológia volt a szakterülete. Ő végezte 1861-ben az első hajszál-összehasonlítást büntetőügyben.⁴⁹ Idetartozik, hogy 1826-ban J. J. Lister kifejlesztette az összetett lencsés mikroszkópot, amely kiküszöbölte a szférikus és kromatikus aberrációt (képalkotási optikai hibák), 1846-ban pedig Carl Zeiss megalapította a mikroszkópok és egyéb optikai eszközök tömeggyártásával foglalkozó cégét.

Ludwik Karol Teichmann-Stawiarski lengyel anatómus volt, aki 1853-ban kifejlesztette a róla Teichmann-tesztnek elnevezett módszert, amely a vér kimutatására szolgál.⁵⁰ A módszer alkalmazása során akár nagyon kis mennyiségű vér is vérként azonosíthatóvá válik. Jégecetsav és só hozzáadásával hemin- (haematin-klorid-) kristályok jönnek létre, ez mikroszkóp alatt vizsgálható.

⁴⁴ Sótonyi (2009): i. m.

⁴⁵ Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog.* Budapest, Dialóg Campus, 2000. 120.

⁴⁶ Lásd: www.nlm.nih.gov/exhibition/visibleproofs/galleries/cases/orfila.html

⁴⁷ Hannu Hotti – Heiko Rischer: The Killer of Socrates: Coniine and Related Alkaloids in the Plant Kingdom. *Molecules*, 22. (2017), 11. 1962.

⁴⁸ Bernard Greenberg – John Charles Kunich: *Entomology and the Law.* Cambridge, Cambridge University Press. 2002. 13.

⁴⁹ Cary T. Oien: Forensic Hair Comparison: Background Information for Interpretation. *Forensic Science Communication*, 11. (2009), 2.

⁵⁰ Agata Musiał et al.: Ludwik Karol Teichmann (1823–1895). *Folia Medica Cracoviensia*, 57. (2017), 4. 41–54.

10. A Sûreté és a vizsgálóbírók

Párizsban 1812-ben megalakult a Sûreté, a legendás egykori bűnöző, Eugène-François Vidocq vezetésével. A Sûreté több tagja is egykori bűnöző volt, civil ruhában, rendőri kiletüket leplezve dolgoztak. Működésük első nyolc évében a mindössze 30 fős egység 40%-kal csökkentette a párizsi bűnözést.⁵¹ Vidocq önéletrajzi regényében számos ma is ismert kriminalisztikai módszert mutat be, például az éjszakai zápor nyomainak felismerése a gyanúsítható személy ruházatán és lábbelijén, a vasalt cipő jellegzetes nyomának azonosítása azzal, hogy a cipőt a helyszínre viszik stb.⁵² Néhány alkalmazott módszere ma már nem állná ki a jogszerűség próbáját, az általa alkalmazott kriminalisztikai csapdák egy része merő provokáció.⁵³ A napóleoni szabad bizonyítás során azonban ilyen előzetes aggályok nem merültek fel a bizonyítékok kapcsán, az egyetlen cél a bíró meggyőződésének kialakítása volt, erre pedig a jogellenes bizonyítékok is alkalmasak lehettek.

Már Vidocq idejében is nyilvánvaló volt, hogy a legveszélyesebb bűnözők lépést tartanak a műszaki-technikai fejlődéssel, a betörők képezik magukat, gyakorolnak, új eszközöket fejlesztenek ki. A század második felében megjelentek a politikai indítatású bűncselekmények: anarchisták, nihilisták stb. szervezkedései, merényletei, izgatás és röplapozás stb. Megjelentek a pokolgépek, az időzített vagy késleltetett működésű robbanószerkezetek. Ezekre a rendőrségnek is reagálnia kellett.

Napoleon eljárásjogi kódexét a francia császár csapatai sikeresen exportálták Európa nagyon sok államába. A vegyes eljárási és a szabad bizonyítási rendszer mellett a vizsgálóbíró intézménye is megjelent számos államban. Az elkülönült előkészítő eljárás és az ezt végző vizsgálóbíró intézménye a jogi, igazságszolgáltatási dimenzióban adott lökést a kriminalisztika fejlődésének: a vizsgálóbíró gyakorlati tevékenysége maga a kriminalisztika, az összegyűjtött tapasztalatok közreadása az első kriminalisztikai tananyag.

Az 1830-as években alakultak ki a német tartományokban és városokban az első bűnügyi osztályok. Ez lehetőséget adott a tapasztalatok összegyűjtésére és átadására. Megszülettek Poroszországban és Szászországban az első rendőri kézikönyvek. Megindult továbbá a jogesetek összegyűjtése, illetve az absztrahált tapasztalatok összefoglalása. Ilyenek voltak P. J. A. von Feuerbach vizsgálóbíróként írt tanulmányai és útmutatói, összegyűjtött művei.⁵⁴

Feuerbach műveit tanítványa, tanársegédje és barátja, C. J. A. Mittermaier gyűjtötte össze és fejlesztette jelentősen tovább. Mittermaier, heidelbergi jogászprofesszor, egy időben bajor udvari tanácsos, majd a frankfurti parlament

⁵¹ Lásd A kriminalisztika atyja: Eugène Vidocq kalandos élete. *Ipon*, 2016. november 22; Sûreté: <https://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%BBret%C3%A9>

⁵² Eugène-François Vidocq: *Egy kalandor a múlt századból*. Budapest, Gondolat, 1970. 137–138.

⁵³ Vidocq (1970): i. m. 112.

⁵⁴ Armin Forker: Történeti kriminalisztika – Kísérlet az európai kriminalisztika fejlődésének tanulmányozására. In: Katona Géza (szerk.): *A kriminalisztika aktuális kérdései*. Budapest, BM, 2001. 63–93.

tagja volt.⁵⁵ Munkásságának témánk szempontjából legfontosabb újítása a mellékes körülmények egybeesése és a több bizonyítékforrás kölcsönös összhatása alapján végzett bizonyítás.⁵⁶

Mittermaier tanítványa L. H. F. von Jagemann volt, badeni bírósági tisztviselő. 1838-ban jelentette meg *Kézikönyv a bírósági vizsgálatokhoz* című művét. A monumentális, több mint 830 oldalas mű átfogja a nyomozás és vizsgálat számos területét.⁵⁷ A kötet elején a szemléről, halottszemléről, gyűjtővizsgálatok szemléről, szakértők igénybevételeéről ír, a második részben a vádlottak kezelése, szállítása, a házkutatások szabályai szerepelnek, majd a szembesítés és a felismertetés. A második könyvben a letartóztatottak kezelése, emberi méltósága szerepel, a harmadik könyvben a vádlottak, majd a tanúk kihallgatásának módszerei. A negyedik könyvben az ügyiratok alaki követelményei szerepelnek.⁵⁸ 1841-ben azonos címmel jelent meg a mű 870 oldalas kiadása.

Hazánkban 1842-ben jelent meg Zsoldos Ignác: *A szolgabírói hivatal*. I–II. című könyve, 1844-ben második kiadásban. A második kötet részletes útmutatásokat tartalmaz a bűncselekmények tényállásának tárgyi és személyi mozzanatainak megállapítására.⁵⁹ A második kötet a bűnyűgyekkel kapcsolatos eljárás mellett a szolgabíró számtalan közigazgatási és rendészeti feladatát részletezi, a mezei rendőri feladatoktól az utcai járőrözés fontosságán és az útlevelek kérdésén át a tűzrendészetig.⁶⁰

A kriminalisztika kifejezés Hans Gross 1893-ban megjelent kötetének címében (*Kézikönyv a vizsgálóbírák számára mint a kriminalisztika rendszere*) fordul elő először.⁶¹ Ennek nyomán jelent meg 1897-ben Losoncon a *Bűnyűgyi nyomozás kézikönyve* című 280 oldalas kötet (a címlapon: „Grósz János grazi cs. és kir. államügyész munkája és egyéb források alapján írta Endrődy Géza”).⁶²

Eddigre, 1892-ben megjelenik Francis Galton *Finger Prints* című kötete, a daktiloszkópia, az ujjnyom-azonosítás alapműve is. Az ujjnyomok azonosítása Fenyvesi szerint már a kriminalisztika első mérföldköve.⁶³

⁵⁵ Arnd Koch: C. J. A. Mittermaier and the 19th Century Debate about Juries and Mixed Courts. *Revue Internationale de Droit Pénal*, 72. (2001), 1–2. 347–353.

⁵⁶ Forker (2001): i. m.

⁵⁷ Fenyvesi Csaba: Az ősrövidítés a modern kriminalisztikáig. A kriminalisztika alaptudományi és történeti vázlata. *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 4. 13–27.

⁵⁸ A kötet hozzáférhető: www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10394742?page=,1

⁵⁹ Katona (1977): i. m. 66.

⁶⁰ Koi Gyula: A rendészet megjelenése a hazai közigazgatási jog és közigazgatástan legkorábbi tudósainak monografikus munkásságában (1842–1855). *Magyar Rendészet*, 14. (2014), 2. 139–146.

⁶¹ Fenyvesi (2016): i. m.

⁶² Endrődy (1897): i. m.

⁶³ Fenyvesi (2014): i. m. 56.

11. A nulladik mérföldkövek

Az orvostudomány mellett más területek fejlődése is gyorsította a kriminalisztika megjelenését a 19. században. A *nulladik mérföldkő* cím rajátságzás Fenyvesi Csaba kriminalisztikai mérföldköveire, ahol az első mérföldkő az ujjnyom, a második a vér.⁶⁴

Joseph N. Niépce 1826 körül készíti el a világ első fényképét *Kilátás a dolgozószobából* címmel; Louis J. M. Daguerre első felvétele 1837-ben született meg, találmánya 1839. augusztus 19-én robbant a köztudatba.⁶⁵

A fényképezés első bűnügyi felhasználása a bűnözők portréjának megörökítése volt a 19. század közepétől. Ráadásul a fénykép a világon először hozta el azt az élményt, hogy a múlt megismerhető. Hogy van esély kétdimenziós képpé kimerevíteni a pillanatot.⁶⁶

A fotó melletti másik „nulladik mérföldkő” a pszichológia.

A 19. század közepén kibontakozott a tudomány pozitivista felfogása. Ennek lényege, hogy mindaz, amit korábban metafizikai problémának tekintettek, hirtelen a tudomány hatókörébe került. Ez a pozitivista felfogás pezsdítően hatott a tudományok önállósodására is.⁶⁷ A modern pszichológia megalapítójának Wilhelm Wundt lipcsei professzort tekintik. Ő orvosként, fiziológusként a lipcsei egyetem filozófia tanszékének professzora lett. Itt a belső tapasztalás német idealista filozófiai hagyományát egyezteteti össze a természettudomány kísérletezésével, megteremtve a modern pszichológiát.⁶⁸

Hirtelen a „lélek” megszűnt misztikus objektumnak lenni. A teológia és metafizika tereumából a természettudományokéba került. Az érzékelés, észlelés, emlékezés, a viselkedés mozgatórugói lassan-lassan egyre jobban feltárultak. Tanulmányozásuk hatalmas lökést adott a személyi bizonyítékok szakszerű begyűjtése fejlődésének, tehát a mai értelemben vett krimináltaktika kialakulásának.

12. Zárógondolat

Ezt a tanulmányt a kriminalisztika kialakulásának szenteltem. Az évszázadokat áttekintő vállalkozás a 19. század utolsó évében, a kriminalisztika kifejezésének és első mérföldkövének megjelenésekor véget ér.

Összefoglalva megállapíthatjuk (Fenyvesivel⁶⁹ egyetértve), hogy a kriminalisztika kialakulásához szükség volt

- a racionális bizonyítást előtérbe helyező jogrendszerre;
- a valódi tényállásra kíváncsi igazságszolgáltatásra;

⁶⁴ Fenyvesi (2014): i. m. 56–58.

⁶⁵ Willfried Baatz: *Fotográfia*. Budapest, Kossuth, 2003. 17–20.

⁶⁶ Petrétei Dávid: Nulladik mérföldkő. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 22. (2020), 227–234.

⁶⁷ Pléh Csaba: *A lélektan története*. Budapest, Osiris, 2010. 115.

⁶⁸ Pléh (2010): i. m. 152.

⁶⁹ Fenyvesi (2016): i. m.

- a természettudományok megjelenésére, differenciálódására, fejlődésére;
- a pszichológia megjelenésére;
- a fényképek megjelenésére és hétköznapi tárgyá válására;
- a bűnözés megváltozására, a nagyvárosok bűnügyi fertőzöttségére, az utazó-bűnözésre;
- a bűnügyi rendőrség megjelenésére mint a bűnözésre adott válaszra.

A megelőző korokban ezek nem álltak együtt. Az inkvizíció is racionális bizonyítékok alapján volt kíváncsi a valódi tényállásra, de ehhez a tudományok fejletlensége miatt eszköztelen volt, ezért „hitelesítették” a vallomásokat kínzással.

IRODALOMJEGYZÉK

- Adler, Freda – Gerhard O. W. Mueller – William S. Laufer: *Kriminológia*. Budapest, Osiris, 2000.
- A kriminalisztika atyja: Eugène Vidocq kalandos élete. *Ipon*, 2016. november 22. Online: <https://ipon.hu/magazin/cikk/a-kriminalisztika-atyja-eugene-vidocq-kalandos-elete>
- Angyal Miklós: A kriminalisztikai megismerés avagy a kriminalisztika megismerése. In Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.): *A munkát nem lehet eltíkolni – Tiszteletkötet Tremmel Flórián professor emeritus 75. születésnapjára*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 7–11. Online: https://www.researchgate.net/publication/323538636_A_kriminalisztikai_megismeres_avagy_a_kriminalisztika_megismerese
- Baatz, Willfried: *Fotográfia*. Budapest, Kossuth, 2003.
- Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Budapest, Dialóg Campus, 2000.
- Bűncselekmények nyomai – Krimináltechnika* (szerkesztő feltüntetése nélkül). Budapest, Belügyminisztérium, 1950.
- Douglas, John – Mark Olshaker: *Sorozatgyilkosok*. Budapest, GABO, 1998.
- Endrődy Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. Losonc, 1897.
- Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, CompLex, 2012.
- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. A változó rendszet aktuális kihívásai. *Pécsi Határőr Tudományok Közlemények*, 14. (2013), 341–349. Online: www.pecshor.hu/periodika/XIV/fenyvesics.pdf
- Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2014.
- Fenyvesi Csaba: Az ősröbbanástól a modern kriminalisztikáig. A kriminalisztika alaptudományi és történeti vázlatja. *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 4. 13–27. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2016.4.1>
- Forker, Armin: Történeti kriminalisztika – Kísérlet az európai kriminalisztika fejlődésének tanulmányozására. In Katona Géza (szerk.): *A kriminalisztika aktuális kérdései*. Budapest, BM, 2001. 63–93.
- Gábor Béla: *A nyomozás segédeszközei*. II. kötet. Budapest, Pátria, 1916.
- Gaskill, Malcolm: *Witchcraft, A Very Short Introduction*. Oxford, Oxford University Press, 2010. Online: <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199236954.001.0001>
- Goodare, Julian (szerk.): *The Scottish Witch-Hunt in Context*. Manchester, Manchester University Press, 2002.
- Gough, Hugh: *The Terror in the French Revolution*. Red Globe Press, 2010.
- Greenberg, Bernard – John Charles Kunich: *Entomology and the Law*. Cambridge, Cambridge University Press. 2002.

- Hernigou, Philippe: Ambroise Paré's Life (1510–1590): part I. *International Orthopaedics*, 37. (2013), 3. 543–547. Online: <https://doi.org/10.1007/s00264-013-1797-5>
- Horvat, Marian T.: The Holy Inquisition: Myth and Reality. *Catholic Family News*, 5. (1998), 3. 21–26. Online: http://web.t-online.hu/kesz/jel/03_01/mitosz.html
- Hotti, Hannu – Heiko Rischer: The Killer of Socrates: Coniine and Related Alkaloids in the Plant Kingdom. *Molecules*, 22. (2017), 11. 1962. Online: <https://doi.org/10.3390/molecules22111962>
- Karinthy Frigyes: *Két hajó*. Budapest, Athenaeum, (é. n.)
- Katona Géza: *Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977.
- Katona Géza – Kiss Lajos: *Kriminálisztikai jegyzet*. Budapest, Rendőrtisztai Főiskola, 1975.
- Kazai Anita: Bűn és medicina. *Medical Online*, 2011. augusztus 5. Online: http://medicalonline.hu/cikk/bun_es_medicina
- Kelemen Gábor: Járvány és válság. In Kondorosi Ferenc – Sereg András: *Noé galambja. Megjavul-e az emberiség a járvány után*. Budapest, Bíbor, 2020. 47–60.
- Kertész Imre (szerk.): *A bűnügyi technikus kézikönyve*. Budapest, BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, 1964.
- Koch, Arnd: C. J. A. Mittermaier and the 19th Century Debate about Juries and Mixed Courts. *Revue Internationale de Droit Pénal*, 72. (2001), 1–2. 347–353. Online: <https://doi.org/10.3917/ridp.721.0347>
- Koi Gyula: A rendészet megjelenése a hazai közigazgatási jog és közigazgatásban legkorábbi tudósainak monografikus munkásságában (1842–1855). *Magyar Rendészet*, 14. (2014), 2. 139–146. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2014.2.14>
- Koncz Ibolya Katalin: *A boszorkányüldözés jogtörténeti kérdései a Német-római Birodalomban és a királyi Magyarországon*. Doktori értekezés. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2007.
- Kőrösi Réka: A boszorkányüldözés és háttere az újkori Európában. *Újkor*, 2018. február 18. Online: <https://ujkor.hu/content/boszorkanyuldozes-es-hattere-az-ujkori-europaban>
- Kovács Gábor – Czebe András: Indíciumpokról. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. (2019), 2/2. klnsz. 78–84. Online: www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6581/9_kovacscebe_t%C3%B6rdelt.pdf
- Marton József: Milyen volt valójában az inkvizíció? *Keresztény Szó*, 22. (2011), 11. Online: https://epa.oszk.hu/00900/00939/00133/keresztenyszoz_EPA00939_2011_11_5.html
- Mészáros Bence: A kriminálisztika és a magánnyomozás kapcsolata. Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 16. (2015), 133–139. Online: www.pecshor.hu/periodika/XVI/meszaros.pdf
- Molnár Imre: Tanúvallomások (kínvallatás) értékelése a bűnösség megállapításánál az ókori római büntetőjogban. In *Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 1998. 243–250. Online: http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/12636/11/juridpol_053.pdf
- Molnár Imre: Az ókori Róma büntetőeljárás jogának rendje. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 74. (2012), 331–352. Online: <http://acta.bibl.u-szeged.hu/29273/>
- Monter, William: Witch Trials in Continental Europe. In Bengs Ankarloo – Stuart Clark (szerk.): *Witchcraft and Magic in Europe*. Philadelphia, PA, University of Pennsylvania Press, 2002.
- Musiał, Agata – Michał Piotr Zarzecki – Ryszard Gryglewski – Jacynty Urbaniak – Tomasz Berza – Jerzy A. Walocha: Ludwik Karol Teichmann (1823–1895). *Folia Medica Cracoviensia*, 57. (2017), 4. 41–54. Online: <https://doi.org/10.24425/118114>
- Oien, Cary T.: Forensic Hair Comparison: Background Information for Interpretation. *Forensic Science Communication*, 11. (2009), 2. Online: https://archives.fbi.gov/archives/about-us/lab/forensic-science-communications/fsc/april2009/review/2009_04_review02.htm
- Petrányi Ferenc: Az inkvizíció. Mi a valóság a sok hazugság között? Kalocsa, 1908. Online: www.ppek.hu/konyvek/Petranyi_Ferenc_Az_inkvizicio_1.pdf

- Petrétei Dávid: Kriminálisztika és büntetőeljárás a klasszikus kínai regényekben. *Obsitos Detektívek Lapja*, (2016), 1–2. 61–65.
- Petrétei Dávid: A vérvizsgálás mint a helyszínelés innovatív eszköze. *Belügyi Szemle*, 65. (2017), 2. 100–129. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.2.8>
- Petrétei Dávid – Angyal Miklós: Hol tart most a kriminálisztika ontogenezise? *Magyar Jog*, 65. (2018), 1. 51–57.
- Petrétei Dávid: Nulladik mérnök. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 22. (2020), 227–234. Online: <https://pecshor.hu/periodika/XXII/petretei.pdf>
- Pléh Csaba: *A lélektan története*. Budapest, Osiris, 2010.
- Poór János: Az elesettek ügyvédje. Árnyak a fény századában. *Rubicon*, 1. (1990), 4. 7–9.
- Song Ci: *Egy kínai halottkém feljegyzései*. Budapest, Quattrocento, 2013.
- Szócs Tibor: *A nádori intézmény korai története 1000–1442*. Budapest, MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, 2014.
- Sáry Pál: Az állandó büntetőbíróóságok működése az ókori Rómában. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. (2019), 2. különszám 2. kötet. 364–373. Online: www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6606/34_sarypal_t%C3%B6rdelt.pdf
- Sótonyi Péter: *A törvényszéki-igazságügyi orvostan története*. Medicina, 2009. Online: www.sem-melweiskiado.hu/ingyenes-ekonyv-fejezet/download/pdf/275
- Stipta István: *Cesare Beccaria és kora. 250 éves a Dei delitti e delle pene*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, 2015.
- Tóth J. Zoltán: A halálbüntetés az ókorban. *Jogelméleti Szemle*, (2004), 4. 1–11. Online: <http://jesz.ajk.elte.hu/tothj20.html>
- Vadász Viktor: A tanúbizonyítás rendszere a középkori magyar büntetőeljárásban. *Iustum Aequum Salutare*, 7. (2011), 3. 143–157. Online: <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20113sz/15.pdf>
- Vidocq, Eugène-François: *Egy kalandor a múlt századból*. Budapest, Gondolat, 1970.

ABSTRACT

The Outlines of the Development of Forensic Sciences

Dávid PETRÉTEI

This paper presents the development and antecedents of modern forensic sciences. The persecution and retaliation of crime are coeval with human societies, yet there are no modern forensic sciences until the end of the 19th century. The development of criminal procedure and the sciences, the formation of professional law enforcement agencies, and the changes of crime have affected each other to form the modern forensic sciences.

Keywords: *criminalistics, forensic science, criminal procedure, history, inquisition –*